

Узагальнювальний показник ефективності використання МТБ сільського господарства дає змогу кількісно й якісно характеризувати тенденції розвитку регіону, визначити та усунути слабкі місця для підвищення його рейтингу.

Термін «інтегральний» передбачає об'єднання, внаслідок чого виникають нові якості й ознаки. Узагальнювальна оцінка дає змогу врахувати вплив різних чинників на економічні явища і процеси й у багатьох випадках є єдино можливою. Проведення різних видів аналізу пов'язано з одержанням різнопланової інформації, оцінити яку в сукупності досить проблематично. Побудова інтегрального показника позбавляє неоднозначності умовиводи щодо чинників впливу на ефективність використання МТБ і дає змогу одержати точніший результат.

Переваги інтегрального підходу до оцінки ефективності використання МТБ сільського господарства криються в простоті розрахунків, доступності інформації, можливості тотожної інтерпретації одержаних результатів. Серед недоліків, які обмежують сферу його застосування, варто назвати:

складність визначення рівня значущості даних як складових інтегрального показника ефективності;

обов'язковість урахування особливостей сфери економіки й галузі функціонування підприємства або вибору однотипних підприємств;

статичність оцінки та вірогідність результату протягом певного періоду;

оцінку ефективності використання матеріально-технічної бази за певний період для підприємств, що працюють у приблизно однакових умовах;

необхідність визначення еталона й одержання необхідних даних.

Моделювання інтегрального показника спирається на дослідження системи даних, що лежать в основі оцінки, а одержані на базі узагальнювального показника висновки мають орієнтовний характер і виконують допоміжну роль у визначенні змін у результатах господарської та фінансової діяльності економічних суб'єктів галузі.

Ідея інтегрованих індикаторів набуває поширення при побудові індексів і рейтингів.

Зі зведенням ряду індикаторів у єдиний узагальнювальний показник можливо зробити висновок про поліпшення (погіршення) стану регіону в досліджуваному періоді. Одержані на базі інтегрального індикатора значення стають показниками для встановлення місця регіону в сукупності порівнюваних об'єктів.

Зазначені обмеження в застосуванні інтегрального показника й закономірності взаємозв'язку господарської та фінансової діяльності зумовлюють необхідність врахування комплексних індикаторів, які характеризують окремі напрями функціонування економічних суб'єктів. Для цього слід визначити стимуляційні й дестимуляційні чинники забезпечення ефективності використання МТБ сільського господарства та середнє значення індикатора по кожному блоку показників за формулами:

а) для стимуляторів

$$R_s = (Y - Y_{min}) / (Y_{max} - Y_{min}); \quad (1)$$

б) для дестимуляторів

$$R_g = (Y_{max} - Y) / (Y_{max} - Y_{min}), \quad (2)$$

де R_s, R_g – значення індикатора блоку показників комплексної оцінки;

Y, Y_{max}, Y_{min} – відповідно поточне, мінімальне й максимальне значення індикатора блоку показників.

У межах кожного блоку показників визначаємо середнє значення комплексного індикатора (W) для регіону

$$W = (Y_i + \dots + Y_n) / I, \quad (3)$$

де Y_i, Y_n – значення регіону за індикаторами відповідного блоку показників; I – кількість індикаторів відповідного блоку показників.

Середні значення комплексного індикатора по кожному блоку показників дає змогу одержати загальну інтегральну оцінку (IP) за формулою

$$IP = (W_i + \dots + W_n) / X, \quad (4)$$

де W_i, W_n – сума середніх значень комплексного індикатора по кожному блоку показників; X – кількість блоків показників інтегральної оцінки.

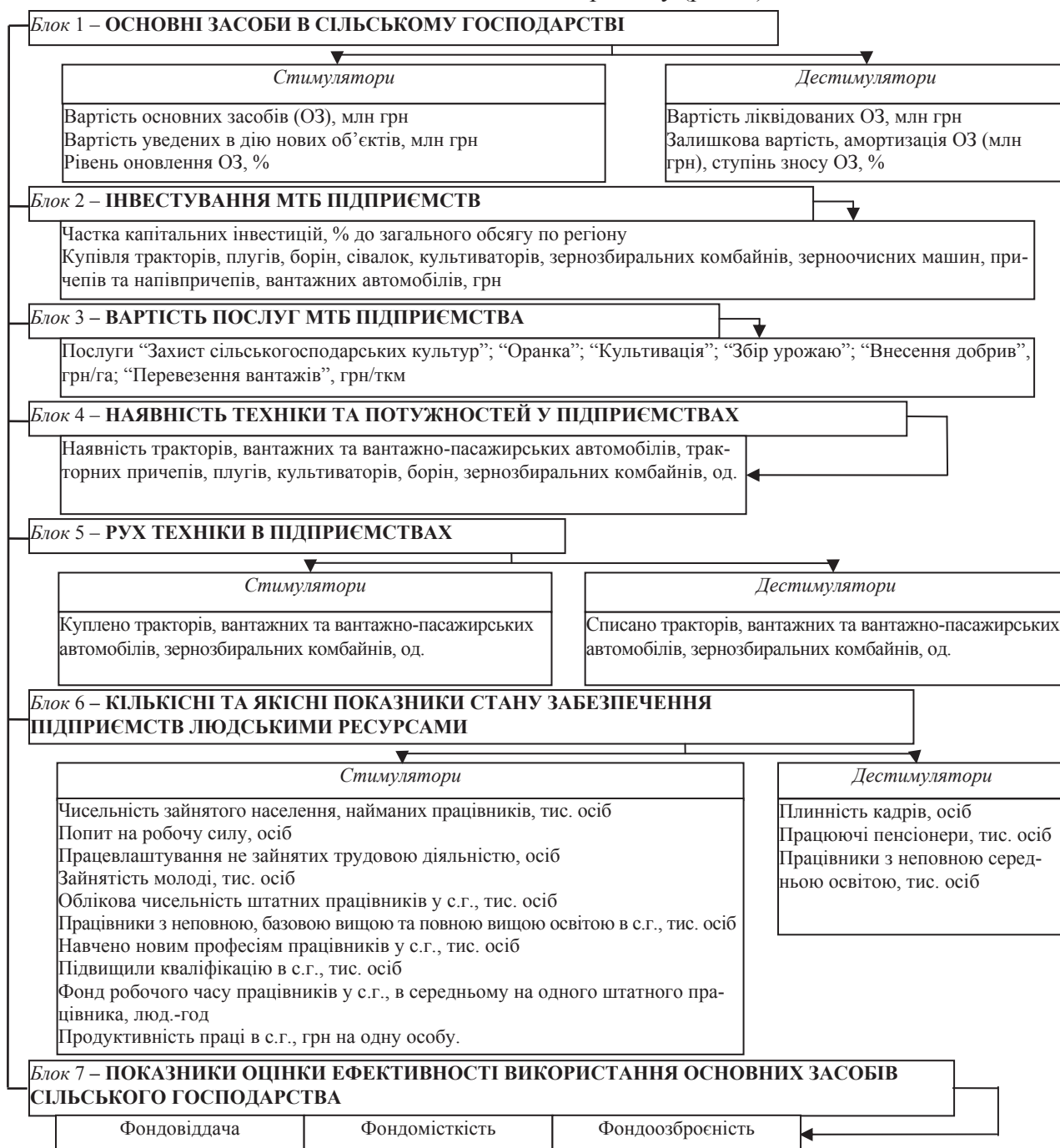
Метою даної інтегральної оцінки є необхідність порівняння всіх регіонів України за рівнем ефективності використання МТБ сільського господарства з частковим – до

2013 року, або без урахування, починаючи з 2014 року, деяких показників оцінки тимчасово окупованої території АР Крим і зони проведення антитерористичної операції на територіях Луганської та Донецької областей.

Інтегральний індикатор – це підсумок комплексних оцінок діяльності регіонів, одержаний шляхом поточних розрахунків і дослідження системи статистичних показників, які характеризують рівень забезпе-

чення ефективності використання МТБ сільського господарства.

Для практичної реалізації методики інтегральної оцінки ефективності використання МТБ сільського господарства необхідно обґрунтувати систему показників забезпечення результатів діяльності регіонів, статистичну інформацію для розрахунку цих показників і сформулювати матриці даних, що характеризують виробничу діяльність галузі кожного регіону (рис. 2).

Рис. 2. Показники інтегрального оцінювання рівня ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства

Джерело: Розробка авторів.

Комплексний показник стану основних засобів у сільському господарстві регіонів першого блоку даних показав, що найкраща ситуація склалася у Хмельницькій (0,68), Кіровоградській (0,67) та Дніпропетровській (0,64) областях. Рівень оновлення основних засобів у них найвищий по країні й становить понад 10 %, хоча при ступені зносу їх 30–40 % оновлення здійснюється не в повному обсязі. Найгірша ситуація склалася в Київській (0,41), Херсонській (0,51) та Житомирській (0,52) областях, де рівень оновлення основних засобів відповідно коливається в межах 4–6 % при ступені зносу їх у 2014 році близько 50 %.

За комплексним показником інвестування МТБ сільського господарства (другий блок даних) виділяються Чернігівська (38,4 %), Кіровоградська (32,3) й Черкаська (30,5 %) області. Проте показники інвестиційного розвитку МТБ суб'єктів господарювання галузі значно різняться. Найбільше вклали коштів у придбання нової сільськогосподарської техніки та агрегатів до неї в Сумській, Тернопільській і Житомирській областях.

За третім блоком даних та визначеним комплексним показником до регіонів із найвищою вартістю оплати послуг МТБ належать підприємства Луганської (0,79) Львівської (0,78), Донецької й Івано-Франківської (0,73) областей.

За комплексним показником четвертого блоку даних наявності техніки та потужностей у сільськогосподарському виробництві найкраще забезпечені технічними засобами підприємства Кіровоградської (0,81), Полтавської (0,80) та Одеської (0,78) областей.

Найбільшу кількість тракторів, вантажних та вантажно-пасажирських автомобілів і зернозбиральних комбайнів (п'ятий блок індикаторів) закуповують господарства Кіровоградської, Вінницької, Полтавської і Харківської, а списують – Вінницької, Полтавської й Київської областей. Провідні позиції у Кіровоградській, Вінницької, Полтавської та Харківської областей, де комплексні показники руху техніки становлять відповідно 0,72, 0,66, 0,63 і 0,62, підкріплені наявністю у цих регіонах машинобудівних підприємств, які випускають сільськогосподарську техніку.

За показниками забезпечення трудовими ресурсами, їх кількісного й якісного складу (шостий блок даних) найвищий рівень зайнятого населення в сільському господарстві у Донецькій, Вінницькій, Львівській і Одеській областях. Найбільше молоді та працюючих пенсіонерів сконцентровано у Донецькій, Дніпропетровській Харківській і Львівській областях. Водночас суттєва плінність кадрів, зумовлена нинішньою ситуацією, в Донецькій та Луганській областях. Найбільше вироблено сільськогосподарської продукції на одну особу в Дніпропетровській (144 тис. грн) і Київській (142,4 тис. грн), а найменше – у Чернівецькій (13,3 тис. грн), Тернопільській (13,9), Херсонській (15,8), Закарпатській (16,5 тис. грн) областях. За комплексним критерієм показників стану забезпечення регіонів трудовими ресурсами найвища позиція (0,55) у Дніпропетровській, а найнижча (0,28) – у Чернівецькій, Рівненській та Закарпатській областях.

Основні засоби відіграють важливу роль у трудовому процесі, оскільки утворюють виробничо-технічну базу і визначають виробничу потужність підприємства. Протягом періоду функціонування підприємства основні засоби закуповують, експлуатують, зношують, переміщують, відновлюють, а також вони вибувають внаслідок недоцільності подальшого їх застосування.

В управлінні виробничою діяльністю підприємств великого значення набуває інформація про наявність та стан основних засобів і контроль за їх ефективним використанням (сьомий блок). Комплексний показник оцінки ефективності використання основних засобів у сільському господарстві показує, що найефективніше їх використовують у підприємствах Херсонської (0,37) й Київської (0,36) областей. Найменший ефект від використання основних засобів у Закарпатській (0,09), Львівській (0,10), Луганській та Донецькій (0,10 і 0,11) областях.

Середнє значення по кожному блоку показників дає змогу визначити інтегральну оцінку ефективності використання матеріально-технічної бази сільського господарства, яка доводить про значну диференціацію регіонів країни за більшістю досліджуваних показників (табл.).

Інтегральний індекс ефективності використання МТБ сільського господарства в регіонах України, 2014 р.

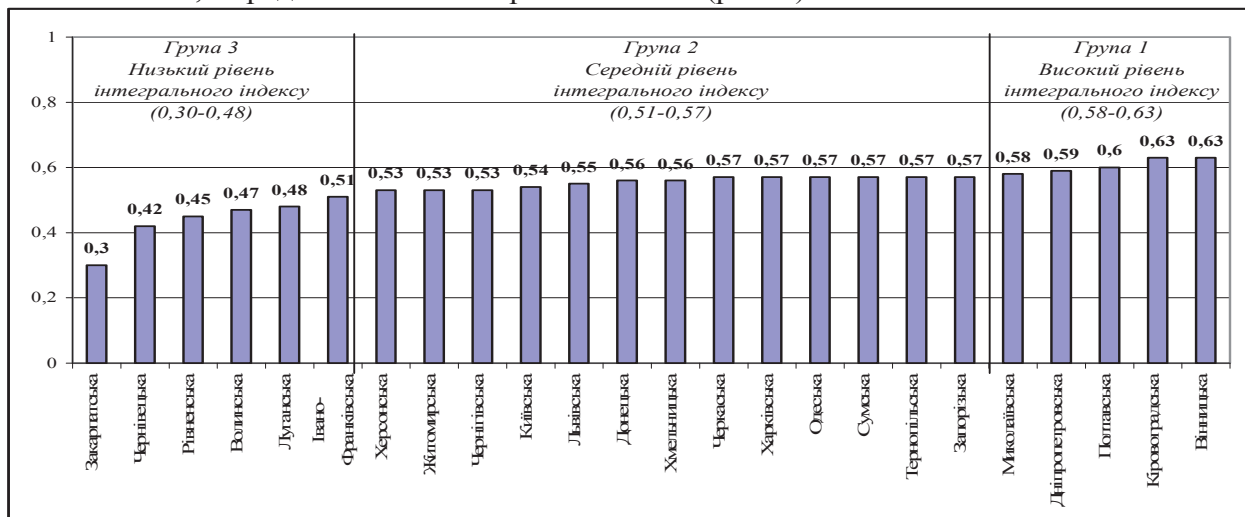
Область	Середнє значення блоку показників							Інтегральний індекс
	1	2	3	4	5	6	7	
<i>Високий рівень інтегрального індексу (0,58-0,63)</i>								
Вінницька	0,55	1,28	0,56	0,76	0,66	0,44	0,19	0,63
Кіровоградська	0,67**	1,16	0,43	0,81**	0,72**	0,38	0,22	0,63
Полтавська	0,60	1,00	0,53	0,80	0,63	0,46	0,18	0,60
Дніпропетровська	0,64	1,01	0,40	0,78	0,58	0,55**	0,14	0,59
Миколаївська	0,59	1,15	0,57	0,55	0,59	0,39	0,18	0,58
<i>Середній рівень інтегрального індексу (0,51-0,57)</i>								
Запорізька	0,58	1,01	0,60	0,69	0,52	0,43	0,16	0,57
Тернопільська	0,54	1,45	0,69	0,21	0,55	0,32	0,23	0,57
Сумська	0,64	1,47**	0,51	0,38	0,48	0,36	0,15	0,57
Одеська	0,52	1,00	0,55	0,78	0,54	0,45	0,15	0,57
Харківська	0,54	1,02	0,52	0,66	0,62	0,49	0,12	0,57
Черкаська	0,55	1,16	0,47	0,56	0,59	0,39	0,25	0,57
Хмельницька	0,68	1,27	0,62	0,37	0,46	0,35	0,19	0,56
Донецька	0,63	1,04	0,73	0,33	0,52	0,54	0,11	0,56
Львівська	0,60	1,32	0,78	0,16	0,55	0,36	0,10	0,55
Київська	0,41*	1,11	0,55	0,58	0,40	0,35	0,36	0,54
Чернігівська	0,61	1,23	0,49	0,37	0,43	0,36	0,23	0,53
Житомирська	0,52	1,37	0,64	0,25	0,42**	0,32	0,21	0,53
Херсонська	0,51	0,93	0,58	0,42	0,52	0,36	0,37**	0,53
Івано-Франківська	0,58	1,28	0,73	0,08	0,50	0,29	0,11	0,51
<i>Низький рівень інтегрального індексу (0,30-0,48)</i>								
Луганська	0,60	0,77	0,79**	0,30	0,48	0,35	0,10	0,48
Волинська	0,55	1,17	0,40	0,17	0,53	0,30	0,18	0,47
Рівненська	0,57	0,98	0,51	0,13	0,49	0,28*	0,17	0,45
Чернівецька	0,58	0,74	0,61	0,07	0,54	0,28*	0,15	0,42
Закарпатська	0,59	0,22*	0,37*	0,03*	0,50	0,28*	0,09*	0,30

Примітки: **найвищі й *найнижчі комплексні критерії блоку.

Джерело: Розрахунки авторів за даними [2, 3, 8, 9, 12, 14, 15, 18, 19].

Чим вище показник інтегральної оцінки, тим ефективніше використовується матеріально-технічна база регіону. За результатами інтегральної оцінки визначено групи регіонів із високим, середнім і низьким рівнем

використання МТБ у сільському господарстві, що є підставою для розробки диференційованих заходів державного регулювання розвитку сільськогосподарського виробництва (рис. 3).

Рис 3. Групи регіонів за рівнем ефективності використання МТБ сільського господарства, 2014 р.

Джерело: Розробка авторів.

Так, для регіонів із низьким рівнем ефективності використання МТБ характерне зниження майже всіх показників інтегральної оцінки. Зокрема, критичним значенням характеризується стан ефективності використання основних засобів, кількісних та якісних показників трудових ресурсів, наявності техніки й потужностей у сільськогосподарських підприємствах.

Регіони з середнім рівнем ефективності використання МТБ вирізняються зниженням такого показника інтегральної оцінки, як рівень інвестування сільськогосподарських підприємств. Навіть не критичне зниження компонент інтегральної оцінки призводить до незадовільного стану матеріально-технічної бази.

До регіонів із порівняно високим рівнем ефективності використання МТБ належать Миколаївська, Дніпропетровська, Полтавська, Кіровоградська та Вінницька області. Ці регіони характеризуються відносно задовільним станом критеріїв інтегральної оцінки. Проте негативний вплив зумовлюють такі чинники, як неефективна амортизаційна політика держави, неефективна цінова політи-

ка на продукцію сільськогосподарського виробництва, низький рівень державної підтримки формування МТБ сільського господарства.

Висновки. Інтегральна оцінка дає змогу встановити рівень ефективності й розбіжності у використанні МТБ сільського господарства регіонів країни. Так, у Вінницькій і Кіровоградській областях МТБ використовується в 2,1 раза ефективніше, ніж у Закарпатській області. Відхилення між максимальним і мінімальним використанням МТБ сільського господарства в межах групи регіонів з високим інтегральним індексом становить 1,086 раза, середнім і низьким рівнем – 1,118 та 1,6 раза. Водночас інтегральна оцінка спрямовує на розроблення й запровадження раціональної політики формування та використання МТБ сільського господарства як для регіонів із високим, так і низьким рівнем інтегрального індексу ефективності. Значні відхилення між вищим та нижчим рівнями використання МТБ сільського господарства, особливо третьої групи регіонів, доводять про необхідність зміни в них структури виробництва й формування відповідної МТБ.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI (зі змінами та доп.) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Валова продукція сільського господарства України (у постійних цінах 2010 р.) [стат. зб.] / Відповід. за вип. О.М. Прокопенко. – К. : Державна служба статистики України, 2012. – 48 с.
3. Внесення мінеральних добрив та органічних добрив під урожай сільськогосподарських культур у 2014 році [стат. бюл.] / Відповід. за вип. О.М. Прокопенко. – К. : Державна служба статистики України, 2015. – 52 с.
4. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
5. Економіка підприємств : підруч. / Ф. В. Горбонос, Г. В. Черевко, Н. Ф. Павленчик, А. О. Павленчик. – К. : Знання, 2010. – 464 с.
6. Економіка сільського господарства / П. П. Руснак, В. В. Жебка, М. М. Рудий, А. А. Чалий ; за ред. П.О. Руснака. – К. : Урожай, 1998. – 320 с.
7. Економічна енциклопедія : в 3-х т. : [редкол.: ... Мочерний С.В. (відп. ред.), та ін.]. – К. : Академія, 2001. – Т. 2. – 848 с.
8. Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду в регіонах України за 2014 рік [стат. бюл.] / Відповід. за вип. О.М. Прокопенко. – К. : Державна служба статистики України, 2015. – 102 с.
9. Купівля матеріально-технічних ресурсів для виробничих потреб сільськогосподарськими підприємствами [стат. зб.] / Відповід. за вип. О.М. Прокопенко. – К. : Державна служба статистики України, 2015. – 56 с.
10. Матеріально-технічне забезпечення сільського господарства України : посіб. / [Лупенко Ю. О., Захарчук, О. В., Вишневецька О. В. та ін.] ; за ред. Ю.О. Лупенка, О.В. Захарчука. – К. : ННЦ ІАЕ, 2015. – 144 с.
11. *Могилова М. М.* Основні засоби сільськогосподарських підприємств: стан, оцінка, відтворення : моногр. / М.М. Могилова. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2016. – 404 с.
12. Наявність сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві у 2014 році [стат. бюл.] / Відповід. за вип. О.М. Прокопенко. – К. : Державна служба статистики України, 2015. – 44 с.
13. Основи економічних знань / [Мертенс В. П., Чалий А.А., Тарасенко С. І. та ін.] ; за ред. В.П. Мертенса. – К. : Урожай, 1987. – 208 с.
14. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
15. Праця України у 2014 році. [стат. зб.] / Відповід. за вип. О.М. Прокопенко. – К. : Державна служба статистики України, 2015. – 344 с.

16. Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України : Закон України від 05.10.2006 р. № 229-V (редакція від 11.02.2015 р. зі змінами та доп.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/229-16>.

17. Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу : Закон України від 07.02.2002 р. № 3023-III (зі змінами та доп.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3023-14>.

18. Регіони України за 2014 р., частина I [стат. зб.] / Відповід. за вип. О.М. Прокопенко. – К. : Державна служба статистики України, 2015. – 108 с.

19. Регіони України за 2014 р., частина II [стат. зб.] / Відповід. за вип. О.М. Прокопенко. – К. : Державна служба статистики України, 2015. – 110 с.

20. Реструктуризація матеріально-технічної бази агропромислового комплексу / [Саблук П. Т., Більський В. Г., Підлісецький Г. М. та ін.] ; за ред. В.Г. Більського. – К. : ІАЕ, 1997. – 296 с.

21. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року; за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2012. – 182 с.

22. Економіка сільського господарства / [Лопатина О. Ф., Фраер С. В., Карпова Н. В. и др.] ; под ред. О. Ф. Лопатиной. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Колос, 1982. – 368 с.

Стаття надійшла до редакції 07.11.2016 р.

* * *

Новини АПК

Аграрні розписки дозволили залучити сільгоспвиробникам близько 428 млн грн

Впровадження інструменту аграрних розписок поступово набирає обертів, відкриваючи українським аграрним компаніям нові можливості для залучення ресурсів.

За період реалізації пілотного проекту з впровадження аграрних розписок видано 72 таких документи, що дало змогу аграріям залучити у сільськогосподарське виробництво близько 428 млн грн. Понад половину з цих коштів залучено в 2016/2017 маркетинговому сезоні, станом на 5 січня цього року видано 12 розписок на загальну суму близько 239 млн грн.

«Аграрна розписка — це нефінансовий інструмент, гнучкий та достатньо простий у використанні, який дає можливість аграріям отримати кошти або необхідні вхідні матеріально-технічні ресурси в оборотний капітал. За період впровадження цей інструмент підтвердив свою ефективність, тож очікуємо цього року його поширення у восьми областях, в яких зараз можливо укласти аграрну розписку, на всю територію України» — зазначила заступник Міністра аграрної політики та продовольства України Олена Ковальова.

Довідково:

Аграрні розписки – альтернативний спосіб кредитування агросектору України.

Проект «Аграрні розписки в Україні» впроваджується Міжнародною фінансовою корпорацією, членами Групи Світового банку, в партнерстві із Швейцарською Конфедерацією в Україні.

Практичне використання аграрних розписок в Україні розпочалося у 2014 році в межах Полтавської області.

У вересні 2015 року використання аграрних розписок було поширено ще на три області — Харківську, Черкаську та Вінницьку, у 2016 році ще на чотири області — Миколаївську, Сумську, Тернопільську та Хмельницьку. Загалом виконано 49 аграрних розписок, ще 23 – виконуються.

Прес-служба Мінагрополітики України